

POEVVAJE VAS NA
PARIS

20. VÝROČIA
NOVEHO VÍTAZSTVA
PRACUJÚCICH

PROGRAM OSLAV

21. február 1968 - 54 hodín

Pracovníci letiska na budove 81.01.13

Pracovníci prístavišťa vo februári 1968

22. február 1968 - 54 hodín

Pracovníci letiska na budove 81.01.13

Pracovníci letiska na budove 81.01.13

Pracovníci jednotky 126, armády a 1268 prapora letiska
službu mesta

PROGRAM OSLAV
20. VÝROČIA NOVEHO VÍTAZSTVA PRACUJÚCICH

DÝ

Pracovníci letiska
20. február 1968
54 hodín a 17.01. hodín

BOLOGNA

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

IV (29) том

Новітні засоби навчання:
проблеми впровадження та стандартизації

ТЕМАТИЧНИЙ ВИПУСК

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Додаток 2 до №3, том IV (29), 2011 р.

Тематичні рубрики випуску:

Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні засоби реалізації в Україні, Європі та світі

сучасного студентства	106
ІГНАТОВИЧ О.Г., Роль метафори у формуванні педагогічного дискурсу студента університету	113
КАДЕМІЯ М.Ю., ШЕВЧЕНКО Л. С., Електронні технології навчання: як їх використовувати	121
КАРАПУЗОВА І.В., Технологія організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання	127
КАРПЕНКО Г.О., ВИГОВСЬКА С.В., Методика навчання дисципліни «геодезія» майбутніми техніками-буровиками	134
КЛІМАНСЬКА М.Б., ЧОЛІЙ С. М., Психологічний аналіз застосування методу «Відкритий простір» в умовах занять у вищому навчальному закладі	140
КОЗАК Л.В. Застосування педагогічних інновацій в технологізації навчального процесу у вищій школі	148
КОНАКОВА О.В., УСАЧОВА О.В., ПАХОЛЬЧУК Т.М., СІЛІНА Є.А., РЯБОКОНЬ Ю.Ю. Особливості викладання дитячих інфекцій за кредитно-модульною системою студентам з англійською формою навчання	156
КОСТІКОВА І.І., Концептуальні основи сучасного викладання іноземних мов у ВНЗ	162
КОТКОВЕЦЬ А.Л. Відеоматеріали в основі сучасної інтерпретації аудіо-візуального методу навчання іноземної мови	170
КОЦЮБА Р.Б., Педагогічні засади впровадження інформаційних технологій у навчальний процес. Методика «єдиного» дня	176
КОШУК О.Б., Формування технічних здібностей студентів в системі методів навчання курсу «сільськогосподарські машини»	183
КРАВЧИНА Т.В., Критерії відбору навчального матеріалу з англійської мови	194
КУКСА Б.В., Джерела відбору текстів-зразків доповідей та тез при взаємодії язаною навчання продуктивних видів мовленнєвої діяльності майбутніх учителів англійської мови	200
КУЧЕРУК О.Я., Роль математичної підготовки у професійній підготовці ІТ-фахівців	205
ЛАНОВЕНКО А.О., Формування самоосвітньої компетентності в процесі використання проектно-технології	212
ЛЕОНЕНКО М.В., ЯКОВЕНКО С.І., Юридична клініка як місце формування у студентів-юристів навичок надання правової допомоги населенню	218
ЛИПИНСЬКИЙ В.В., АКСАКОВА Н.А., Нові форми, методи та засоби навчання і	

ІГНАТОВИЧ О.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка, доцент
кафедри педагогіки

РОЛЬ МЕТАФОРИ У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ СТУДЕНТА УНІВЕРСИТЕТУ

*У даній статті визначається значення і специфіка використання метафори у формуванні педагогічного дискурсу студентів в умовах навчання в університеті, дана характеристика тезаурусного підходу до визначення метафори в педагогічному дискурсі, що визначає ефективність цього процесу. Сформульовані перспективні завдання вивчення умов функціонування метафори в освітньому просторі університету.
Ключові слова: дискурс, педагогічний дискурс, метафора, тезаурус, тезаурусний підхід*

*В данной статье определяется значение и специфика использования метафоры в формировании педагогического дискурса студентов в условиях обучения в университете, дана характеристика тезаурусного подхода к определению метафоры в педагогическом дискурсе, определяющего эффективность этого процесса. Сформулированы перспективные задачи изучения условий функционирования метафоры в образовательном пространстве университета.
Ключевые слова: дискурс, педагогический дискурс, метафора, тезаурус, тезаурусный подход*

In the following article are given the meaning and the specifics of using metaphor in formation of the pedagogical student discourse in terms of university education, characteristics of the thesaurus approach to the definition of metaphor in the pedagogical discourse. Here are stated perspective objects of analyzing conditions of metaphor functioning in educational field of university.

***Key words:** discourse, pedagogical discourse, metaphor, thesaurus, thesaurus approach*

У сучасних умовах процес інтеграції у сфері освіти зазвичай описується як формування і розвиток єдиного освітнього простору, який припускає взаємодію суб'єктів освіти в певних межах. На тлі інтеграційних процесів в економіці і політиці і потреб, що ростуть, в міжкультурному взаєморозумінні об'єднання зусиль освітніх систем миру у вирішенні глобальних соціальних проблем набуває сьогодні все більш важливого значення. Вищу освіту дає здібність до розуміння смислової і оцінної інформації в конкретній соціальній ситуації. Рівень освіти не тільки відбивається на образі мислення, поведінці кожної людини, він перетворює цінності культури, моральності і предметів вивчення в змістовну основу освіти і життєдіяльності. Інститут вищої освіти приділяє велику увагу специфіці коду і впливу каналів передачі інформації на їх якість і характер сприйняття молодими поколіннями людей, що засвоюють освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. В образі життя студентської молоді на цьому етапі підготовка стає такою, що веде, припускає значні витрати індивідуальних зусиль і часу.

Вищий навчальний заклад використовує велику кількість підручників, в яких явно і неявно затверджується, що освіта веде до інтелігентності, хорошої роботи і матеріального успіху. Класична вища освіта, яка була заснована на жорстких дискурсивних межах, завжди дала інструментальну підтримку в процесі окреслення контурів суб'єктивної ідентичності шкірного студента. Межі дискурсу можуть задаватися багатьма параметрами: наприклад, навчальними дисциплінами або рамками співтовариства, і кожного разу ці рамки несуть внутрішні відмінності, побудовані на знакових характеристиках і інформаційних кодах. Проблема вивчення дискурсу відбита в дослідженнях Т. ван Дейка, О. Казарцева, В. Карасик, О. Каратеева, А. Князькова, Т. Ладиженської, А. Міхальської, Э. Сойфер, Н. Boyer, M. Butzbach-Rivera, S. Moigand, M. Pendax, Y. Simard і ін. Дослідженням психолінгвістических аспектів вивчення когнітивної обробки дискурсу займалися І. Гальперін, Т. ван Дейк, А. Кибрік, З. Турасва. Проблема використання метафори в педагогічному дискурсі знайшла віддзеркалення в роботах зарубіжних дослідників Л. Голдштейн, Дж. Лакоффа, Р. Нунеза, Л. Рос, Р. Нісбетт, Р. Паппас, Р. Мейєра. З 90-х років минулого століття з'явилися публікації, автори яких підкреслювали, що метафори лежать в основі когнітивних стратегій, вибраних викладачами як керівництво до дії.

Метою даної статті є визначення ролі метафори у формуванні педагогічного дискурсу студентів університету.

Дискурс є контекстним оточенням метафори, його можна моделювати і прогнозувати, він допомагає студентам адекватно інтерпретувати метафори відповідно до задуму і реальних умов протікання педагогічної взаємодії.

Поняття дискурсу (від латін. *discursus* – „рассуждение”, совр. франц.

discours – „речь”) визначається в рамках різних напрямів по-різному: як „связный текст в сукупності з екстралінгвістическими – прагматичними, соціокультурними, психологічними і ін. чинниками, текст, узятий в подієвому аспекті”, і як „речь, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)”, тобто дискурс – це мова „погруженная в життя” [1, с. 136]. Дане поняття виникає в результаті децентрації, розсіювання „твердых сенсів текстів, слід зазначити, що текстом сучасна семіотика трактує всякий художній твір, значущий для конкретної культури (тексти кіно, живопису, літератури) і стає основою бінарної позиції – „текст, – контекст”. Аналіз робіт з даної проблеми показує, що під текстом розуміють переважно абстрактну формуючу конструкцію, під дискурсом – різні види її актуалізації, що розглядаються з погляду ментальних процесів і у зв'язку з екстралінгвістическими чинниками. При такому розумінні аналіз дискурсу виконується в основному описовими і експериментальними методами.

Аналіз дискурсу здійснюється з різних позицій, але всіх авторів об'єднують наступні основні дослідницькі позиції: 1) статическая модель мови є дуже простій і не відповідає його природі; 2) динамічна модель мови повинна ґрунтуватися на комунікації, тобто спільній діяльності людей, які намагаються виразити свої відчуття, обмінятися ідеями і досвідом або вплинути один на одного; 3) спілкування відбувається в комунікативних ситуаціях, які повинні розглядатися в культурному контексті; 4) центральна роль в комунікативній ситуації належить людям, а не засобам спілкування; 5) комунікація включає докомунікативну і комунікативну для поста стадії; 6) текст як продукт комунікації має декілька вимірювань, головними з яких є породження і інтерпретація тексту.

Дослідження останніх років показують, що автори робіт з даної проблеми розглядають дискурс як комунікативну взаємодію, що поєднує в собі соціальні і психологічні аспекти, а дискурс-аналіз – як відкриту практику і інструмент пізнання, можливості якого далеко виходять за лінгвістичні рамки. Дискурс представляється таким, що зрозумів в аспекті своєї форми, проте дискурсивне середовище представляється середовищем самоорганізації, що володіє експериментальними методами. Природа дискурсу визначається як специфічний спосіб або специфічні правила організації мовної діяльності тексту (письмового або усного) [2, с. 12]. Залучення до культури в умовах здобування вищої освіти повідомляє аксіоматичні підстави для „соціально правильного, раціональної поведінки, підвищують рівень соціальної адаптивності особистості” [3, с. 12].

При аналізі педагогічного дискурсу необхідно враховувати соціокультурний і когнітивний аспекти, осмислюючи дискурс як складне

спосіб не тільки певних елементів мови, але і особливостей побудови дискурсу, його специфіки. Студент університету, будучи учасником навчальної і соціальної взаємодії, включається у використання і виробництво колективно вироблених основ молодіжного дискурсу, який містить певний набір символів, цінностей і норм. У даному процесі він затверджує себе як рефлектуючого суб'єкта, здатного до індивідуального вибору. Певне значення для ґрунтовнішого розкриття феномена формування педагогічного дискурсу студентів університету може внести аналіз механізму функціонування метафори в освітньому процесі. Педагогічна комунікація постійно привертає увагу зарубіжних фахівців, але дослідницький інтерес до цієї проблеми значно збільшився після того, як отримав широке визнання когнітивний підхід до метафори.

Згідно класичному визначенню Арістотеля, метафора є „несвойственное ім'ям, перенесеним з роду на вигляд, або з вигляду на рід, або з вигляду на вигляд, або аналогічно” [4, с. 669]. А. Річардс вважає, що „метафора розглядалася як щось ніби вдалого прийому, заснованого на гнучкості слів, як щось доречне лише в деяких випадках і що вимагає особливого мистецтва і обережності. Коротше кажучи, до метафори відносилися як до прикраси і дрібнички, як до деякого додаткового механізму мови, але не як до його основної форми” [5, с. 45].

Сучасні дослідники вважають, що словник „метафор” – це не заповнене сховище мовних фактів, а джерело заздалегідь структурованих даних для семантичного аналізу, результати якого можуть бути використані для самих різних цілей – від чисто лінгвістичних завдань числення метафоричних моделей і встановлення їх продуктивності до дослідження структури суспільної свідомості в соціальній психології, культурології і політології” [6, с. 12]. Соціокультурна компетенція учасників освітнього процесу має на увазі знання національно-культурних особливостей соціальної і мовної поведінки носіїв мови: їх звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії і культури країни, а також способів користуватися даними аспектами знання в процесі педагогічного спілкування і взаємодії.

Жанри педагогічного дискурсу визначаються на підставі реальних склавшихся форм, що існують природно, спілкування, серед яких можливо виділити основні одиниці: урок, лекція, семінар, іспит, батьківські збори, диспут, бесіда батьків і дитини, вчителя і учня і ін. До прецедентних текстів педагогічного дискурсу відносяться перш за все підручники і хрестоматії, правила поведінки що вчать, а також багато відомих текстів дитячих книг, сюжети популярних художніх і мультиплікаційних фільмів, тексти пісень, прислів'я, приказки, відомі афоризми на тему навчання, знань, відносин між

викладачем і студентом [7, с.3-18]. Звернувшись до дискурсу як до підказки, студенти відкривають для себе нові сенси в значенні метафори, пов'язані із здатностями навчаючихся до емоційно-оцінної діяльності, з виразом відношення до людини, вчинку, події або ситуації, з їх оцінкою, а також з поясненням і характеристикою суб'єктів метафоризації і ін. Метафора дозволяє „оживить презентацію інформації, зробити зміст будь-якого наукового терміну виразним. Метафора, як затверджує М. Блек, – це своєрідний екран, де система характеристик одного об'єкту проектується на область іншого. Метафора розглядається як віддзеркалення концептуальної картини миру суб'єктів освітнього процесу, отже, увага дослідників повинна бути зосереджена на виявленні і аналізі базових метафор. При цьому слід звернути увагу на те, що в прагматично орієнтованих дослідженнях метафора розглядається як засіб ефективної дії на суб'єктів освітньої діяльності, посилення ефективності освітнього процесу. Важливо брати до уваги, що когнітивно-семантичні дослідження в перспективі орієнтовані на використання результатів на практиці, а прагматичні дослідження неможливі без попереднього аналізу когнітивних структур, але їх строге розмежування не завжди можливо. Сучасні тексти вимагають осмислення на двох рівнях: на рівні мови і на рівні культури, яка є також змістом освіти (Ю.Пассов), тому слід мати на увазі, що при мовній доступності ці тексти деколи вельми складні в смисловому відношенні для студентів, особливо для студентів-іноземців. Це пояснюється не сформованістю соціокультурного компоненту комунікативної компетенції (Э. Азімов, А. Щукин).

Для розуміння ролі метафори в процесі формування педагогічного дискурсу студентів університету необхідно враховувати розрізнення між метафорою і моделлю. Метафора – це фігура мови; модель – це нелінгвістична аналогія, що зв'язує об'єкт або стан речей з деякими іншими об'єктами або положеннями справ. Відношення між метафорою і моделлю можна пояснити на прикладі: якщо ми використовуємо образ рідини для пояснення передбачуваної дії електричної енергії, то ми говоримо, що рідина функціонує як модель для нашого уявлення про природу електрики. Якщо, проте, ми потім говоримо про „оценке потока” збо про „электрическом струм”, то, наприклад, можливо використовувати метафору, засновану на моделі рідини. Модель породжує безліч метафоричних термінів (потік, кількість електрики, конденсатор, опір і так далі), які ми використовуємо при формулюванні теорії електрики; при цьому зрозуміло, що відсутній намір точнісінько порівнювати рідину і електричну енергію” [8, с. 89]. Перехід від лінгвістичних моделей, що виникли в результаті експлікації в науковій теорії метафор природної мови (що виражають, як правило, точку зору здорового глузду), до власне наукових моделей, що часто суперечать

здоровому глузду. При цьому в мові зберігаються колишні обороти мови, що склалися, і способи говір, який не розглядається як що суперечать новим науковим уявленням, ми як і раніше в повсякденному житті природно говоримо про захід і схід Сонця, і такі мовні вирази не противоречат сучасним науковим астрономічним уявленням.

На наш погляд, важливими при розгляді проблеми використання метафори в педагогічному дискурсі є дослідження в області психології емоцій, оскільки кожна метафора акцентує увагу і виводить на перший план якийсь один аспект емоцій. Аналіз виразів природної мови, що є лінгвістично коректним і звичайним способом говорити про емоції, дозволив дослідникам виділити наступні типи метафоричних моделей емоцій: *емоція як внутрішнє відчуття* (він відчував, що його гнів зростає; її доброта глибоко чіпала його; він прислухався до свого серця, а не до розуму); *емоція як фізіологічна реакція* (від гніву його кров скипіла; її руки похолодали; її серце розривалося від печалі); *емоція як тваринна істота в людині* (він поведився як тварина; він був гордим, як індик; у відповідь на питання він замекав; надія окрилила його); *емоція як розлад розуму* (вона була без розуму від любові; він був паралізований страхом; заздрість засліпила його); *емоція як рушійна сила або енергія* (ім керує страх; любов змусила мир крутитися; у гніві він некерований; ревності тільки підсилили його бажання) [9, с. 113].

Суб'єктам освітнього процесу слід враховувати, що емоція визначається соціальними ролями і ситуацією, а не просто внутрішніми чинниками, емоція не існує як ізольована подія, а є міжособовим і міжсуб'єктивним феноменом; подібно до того, як театральна роль є частиною деякого сценарію, емоція входить як частина в деяке соціокультурне ціле, в рамках якого і набуває сенсу; подібно до того, як різні актори вносять до трактування однієї і тієї ж ролі свої додаткові відтінки і можуть удосконалюватися у виконавській майстерності, що випробовують емоції люди є активними учасниками подій, а не просто пасивно і що рефлекторно реагують на зовнішні стимули [9, с. 125].

Сполучною ланкою творії дискурсу виступає тезаурусний підхід, який обумовлює вивчення активності осмислення дійсності студентом (поле асоціацій, семантичне поле, ядро студентського і педагогічного дискурсу) за допомогою накопичення особливих словників, демонструючи тим самим єдність дискурсивних практик, знаних накопичень і особливих поведінкових актів. Студенти університету під час проходження педагогічної практики часто виявляють, що уявлення, що ідеалізуються, про педагогічну професію контрастують з реальністю, стикаючись з труднощами різних рівнів студенти-практиканти іноді ставлять під сумнів ті ідеали і уміння, які формуються у них в процесі навчання у вузі. Тезаурус приймає, фіксує і

систематизує семантичні одиниці, що поступають ззовні. Зафіксоване так само суб'єктивне враження про світ може розглядатися як частина дійсності освоєної суб'єктом. Тезаурус (від греч. *thesauros* – „сокровище, скарбниця”) – повний систематизований склад інформації (знань) і установок в тій або іншій області життєдіяльності, що дозволяє в ній орієнтуватися [10, с. 9]. Сукупність одиниць – внутрішня побудова тезауруса – своєю фрагментарністю не здатне забезпечити гідну евристичну взаємодію і обмін інформацією між дійсністю, соціальною групою, індивідом і ментальними структурами. Цінність тезаурусного підходу в рамках даного дослідження можна виявити у відборі, систематизації і зберіганні великого об'єму інформації, що поступає в процесі навчання у вузі. У пошуках вирішення цієї проблеми фахівці все частіше звертаються до метафори як способу дозволу проблемних педагогічних ситуацій, терапевтичного засобу формування позитивного відношення студента до педагогічної дійсності. Дискурс предстает, таким чином, як якась освіта, в рамках якої здійснюється передача, сприйняття і обмін інформацією, а також реалізується комунікативна взаємодія суб'єктів освітнього процесу як членів певного соціуму. Дискурс – це „вербально форма об'єктивування змісту свідомості, що артикулює”, соціально обумовлена організація системи висловів і дій, регульована „домінуючим в тій або іншій соціокультурній традиції типом раціональності” [11, с. 233].

Таким чином, педагогічний дискурс – це ієрархізоване мовне спілкування, яке супроводжує процес соціально значущої взаємодії учасників процесу освіти, розглядається з позицій їх приналежності до певної соціальної групи або стосовно тієї або іншої типової ситуації мовної поведінки в учбово-виховному процесі. При цьому педагогічний дискурс, як відзначають всі дослідники, є процесом мовної діяльності учасників педагогічного спілкування і її результатом одночасно. З метою підвищення якості професійної освіти повинні бути проведені численні дослідження по виявленню традиційних, як “удачных”, так і “неудачных” педагогічних метафор, які більшою мірою утрудняють розуміння деяких аспектів феномена, що вивчається, ніж висвічують їх.

Література.

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Языкознание. Большой энциклопедический словарь. М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 136.
2. Скоропанова И. С. Русская постмодернистская литература/И.С. Скоропанова. – М.: Флинта: Наука, 2002. – С. 12.
3. Васильев О. Н. Социализация личности в условиях формирования информационного общества/О.Н. Васильев: Автореф. дисс. ... канд.

филос. наук. – Волгоград, 2000. – С. 12.

4. Аристотель. Поэтика / Пер. М. Л. Гаспарова // Аристотель. Сочинения. В 4-х т. Т. 4. М.: Мысль, 1984. – С. 669.
5. Ричардс А. Философия риторики: Теория метафоры / А. Ричардс/Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 45.
6. Баранов А. Н., Караулов Ю. Н. Словарь русских политических метафор/ А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов. – М.: Помовский и партнеры, 1994. – С. 12.
7. Карасик В.И. Характеристики педагогического дискурса // Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики: Сб. науч. тр./В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 1999. – С.3-18.
8. Martin J., Harre R. Metaphor in Science // Metaphor: Problems and Perspectives. Brighton, 1982. – С. 89.
9. Росс Л., Нисбетт Р. Человек и ситуация. Уроки социальной психологии/ Л.Росс, Р. Нисбетт. –М.: Аспект-пресс, 1999. – 432 с.
10. Луков Вал. А. Тезаурологическая концепция молодежи // Социологический сборник. Выпуск 5 / Ин-т молодежи. Кафедра социологии; Под общ. ред. Вал. А. Лукова. М.: Социум, 1999. – С. 9-16.
11. Можейко М.А., Лепин О.С. Дискурс // Постмодернизм: Энциклопедия/ М.А. Можейко. –Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 233 с.